

РЕВИЗОРСКИ НАОДИ

Ревизијата на успешност е спроведена со цел да се даде оценка за ефикасноста и ефективноста на воспоставениот систем на финансиско управување и контрола и внатрешната ревизија.

Поглавјето Ревизорски наоди ги содржи ревизорските прашања и одговорите на поставените цели на ревизијата утврдени во проблематичните подрачја, утврдените состојби како и препораки кои ревизијата ги дава со цел да се отстранат причините за констатираните неправилности и состојби.

Со ревизијата на успешност констатиравме ризични области кон кои ја насочивме ревизијата со цел да дадеме одговор на поставените ревизорски прашања кои се однесуваат на овој процес. Основната ревизорска цел на оваа ревизија е поставена во следното прашање:

„Дали се преземени потребните активности за воспоставување и обезбедување на ефикасност и ефективност на системот на финансиското управување и контрола и внатрешната ревизија“.

Со анализата на законската регулатива и подзаконските акти, извршената ревизија кај субјектот, произлегоа неколку значајни подрачја во делот на функционирањето на овој систем кои беа предмет на подетално анализирање:

1. Правната рамка и стратешките документи;
2. Финансиско управување и контрола, и тоа:
 - 2.1. Оценка на основните компоненти;
 - 2.2. Функционирање на процесите: утврдување на ефективноста на системот на интерни контроли при доделување на договорите за јавни набавки и плаќање на набавките и инвентарисување на средствата и обврските.
3. Внатрешна ревизија.

Како резултат на извршената ревизија на успешност за добивање одговор на поставената цел, констатиравме одредени состојби и слабости во горенаведените ризични области.

1. Правна рамка и стратешки документи

Во рамките на ризичната област која ги третира прашањата од Правна рамка и стратешки документи кај Централен Регистар на Република Македонија (во понатамошниот текст ЦРРМ), ревизијата се фокусираше на детектирање на евентуални слабости, во делот на законските прописи, стандардите за внатрешна контрола во јавниот сектор и внатрешна ревизија како и стратешките документи, кои може да влијаат врз воспоставувањето и функционирањето на финансиското управување и контрола.

Ревизорски тим:

1. _____

2. _____

Овластен државен ревизор 12

РЕВИЗОРСКИ НАОДИ

Со извршената ревизија утврдивме дека постои неусогласеност помеѓу одредбите од Законот за јавна внатрешна финансиска контрола (во натамошниот текст ЗЈВФК) и Стандардите за внатрешна контрола во јавниот сектор (во натамошниот текст стандардите) во делот на опфатот (воспоставување) на финансиското управување и контрола кои се објавени врз основа на членот 13 од истиот закон и се на сила во Република Македонија. Имено, согласно одредбите на ЗЈВФК, финансиското управување и контрола се воспоставува кај буџетските корисници од законодавната, извршната и судската власт, фондовите, општините и градот Скопје, при што во членот 4 изоставени се субјектите од јавен сектор формирани согласно закон како субјекти кои се должни да воспостават систем на финансиско управување и контрола. Од друга страна во објавените Стандарди за внатрешна контрола во јавниот сектор не е направена ваква дистинкција на субјекти кои се обврзани на воспоставување на систем на финансиско управување и контрола и истите се однесуваат на сите субјекти од јавниот сектор вклучително и субјектите формирани согласно закон. Како резултат на ова, ЦРРМ нема законска обврска да постапи по одредбите на ЗЈВФК со исклучок на одредбите кои се однесуваат на формирање на Единица за внатрешна ревизија.

Препознавајќи ја користа од воспоставувањето на систем за финансиско управување и контрола, надлежните органи за раководење и управување во ЦРРМ имаат воспоставено систем за управување со квалитет согласно меѓународниот стандард ISO 9001:2008, а со цел ефикасно, навремено, целосно, рационално, стручно, транспарентното и законито извршување на работите од својата надлежност. Во ЦРРМ во тек е фаза на имплементација на систем на безбедност на информации согласно меѓународниот стандард ISO 27001:2005.

Краткорочните и долгорочните цели на ЦРРМ, вклучително и мисијата, деловната идеја, деловните политики се опфатени со Развојна програма на ЦРРМ за периодот 2010-2012 година. Периодот 2013 година и 2014 година не е опфатен во акциониот план на споменатата програма, што упатува на тоа дека некои активности се реализирани, без да се изврши ажурирање или дополнување на програмата за истите. Поради исцрпување на активностите во споменатата Развојна програма, пристапено е кон изработка на Стратешки план за период 2015-2019 година.

Во текот на 2013 година усвоени се процедури за изработка на годишен план за работа на ЦРРМ, но и покрај тоа за 2014 година не е донесен Годишен план. Во текот на 2014 година донесени се годишни планови на ниво на одделенијата со конкретни цели и задачи, а во октомври 2014 година започнати се активности за изработка на Годишен план за 2015 година.

Ревизорски тим:

1. _____
2. _____

Овластен државен ревизор 13

РЕВИЗОРСКИ НАОДИ

Во насока на реализација на стратешките цели, потребно е изготвување на годишни планови, во кои целите ќе се соодветни на расположливите ресурси, со што ризикот од неисполнување на истите ќе се минимизира.

И покрај донесените акти кои поблиску го уредуваат целокупното работење на ЦРРМ, потребно е да продолжат отпочнатите активности за воспоставување на квалитетен систем на финансиско управување и контрола.

2. Финансиско управување и контрола

2.1. Компоненти на финансиското управување и контрола

Во рамките на ризичната област која третира прашања од **финансиското управување и контрола**, ревизијата имаше за цел да даде одговор на повеќе ревизорски прашања поврзани со компонентите:

- 2.1.1. Контролна средина;
- 2.1.2. Управување со ризиците;
- 2.1.3. Контроли;
- 2.1.4. Информации и комуникации и
- 2.1.5. Мониторинг.

Во функција на градење на одговори зад секое од поставените прашања, утврдени се следните состојби, дадени се образложенија и препораки за надминување на утврдените состојби и тоа како што следува:

2.1.1. Контролна средина

Раководителот на субјектот согласно Стандардите за внатрешна контрола има обврска да воспостави контролно опкружување како една од компонентите на финансиското управување и контрола кое е основа на целиот систем за внатрешна контрола и влијае на нејзиниот квалитет. Правилно воспоставеното контролно опкружување претставува основа за сите останати компоненти на внатрешната контрола со што се обезбедува намалување на ризиците во однос на законското користење на средствата, како и зголемување на дисциплината и одговорноста на вработените.

Со ревизија на воспоставените елементи на контролното опкружување (личен и професионален интегритет, начин на размислување и стил на работење, организациона структура, политики и практики на управување со човечки ресурси и компетентност на вработените) констатирани се следните состојби:

- Внатрешната организација на ЦРРМ како и овластувањата, должностите и одговорностите на органите на управување и

Ревизорски тим:

1. _____

2. _____

Овластен државен ревизор 14

РЕВИЗОРСКИ НАОДИ

вработените лица се уредени со Статутот на ЦРРМ и правилниците за организација и систематизација на работните места. Утврдивме неусогласеност во однос на бројот и називите на одделенијата предвидени со измените и дополнувањата во Правилникот за систематизација на работните места во ЦРРМ со организационите облици дефинирани со статутот.

Од страна на в.д. директорот на ЦРРМ бевме известени дека почнувајќи од мај 2014 година, преку Министерството за финансии во тек се активности за утврдување на конечен Предлог закон за измени на Законот за Централен регистар на Република Македонија, кои треба да завршат кон крајот на 2014 година или јануари 2015 година¹. По усвојувањето на законските измени, стручните служби на ЦРРМ ќе преземат активности за навремено и целосно усогласување на сите интерни акти согласно законската регулатива.

- Од страна на одговорното лице на ЦРРМ **воспоставен е систем на управување** преку интегриран менаџмент систем – IMS при што добиени се сертификати за:
 - ISO 9001:2008 - политика за управување со квалитет;
 - OHSAS 18001:2007- политика за здравје и безбедност при работа;
 - ISO 14001:2004 – политика за управување со животна средина.Во ЦРРМ во тек е фаза на имплементација на систем на безбедност на информации согласно меѓународниот стандард ISO 27001:2005.
- Вработените во ЦРРМ **немаат статус на државни службеници**, поради што правата, обврските и одговорностите од работен однос, склучувањето, содржината и престанокот на договорот за вработување покрај Законот за работни односи се доуредени и со Колективниот договор од 31.12.2008 година. Истиот е вон сила и до периодот на вршење на ревизијата не е продолжен. Со активностите за усогласување на интерните акти (наведени во алинеја 1), ќе се изврши усогласување и на Колективниот договор. Со стапување во сила на Законот за административни службеници од 2015 година, вработените во ЦРРМ ќе се стекнат со статус на административни службеници.
- Вработувањето, оценувањето, обучувањето, унапредувањето и наградувањето/поправните мерки на вработените се врши согласно Законот за работни односи, Колективниот договор на ЦРРМ, и Директива за човечки ресурси – компетентност, обука, свест.

¹ Согласно измените во Законот за трговските друштва од 2014 година, ЦРРМ треба да стане прекршочен орган за постапки против друштва кои нема да поднесат годишни сметки и финансиски извештаи во законски предвиден рок

РЕВИЗОРСКИ НАОДИ

Од извршениот увид во персоналните досиеја на лицата вработени во 2013 година утврдивме дека при изборот на најповолен кандидат:

- не е предвидена работа на комисији за избор;
- не се вршат интервјуа со кандидатите како критериум за избор на најповолен кандидат;
- во досегашниот период не е воспоставена пракса на оценување и унапредување на вработените, ниту пак има политика на наградување.

Со увид во начинот на утврдувањето на платите на вработените и вкупниот број на бодови, ги констатиравме следниве состојби:

- не постои акт за извршена проценка на степенот на одговорност на работите и значењето на секое работно место поединечно, што би преставувало критериум за различно доделените бодови;
- во вкупниот број на бодови се вклучени и бодови за работна успешност без разлика на степенот на исполнување на работните задачи;
- за најголемиот број работни места утврдена е рамка на бодови „од - до,, во која ќе се движат бодовите за плата за конкретното работно место почнувајќи од минималните па се до максималните бодови кои може да се добијат;
- од анализираните 4 постапки за вработување, во 3 од нив ревизијата констатира дека е склучен анекс на договорот за вработување со кој се зголемува бројот на бодовите за плата без да се наведе причината и правниот основ;
- работодавачот нема донесено посебен акт за групирање на работните места во групите на сложеност согласно член 47, 48 и 49 од Колективниот договор.

- Основните принципи на однесување на вработените, а со цел одржување на чесноста, интегритетот, непристрасноста, професионалниот изглед и пристап кон сите клиенти, како и зачувување на добриот углед на ЦРПМ се уредени во Кодексот на однесување од 2011 година. За утврденото непочитување на Кодексот изречени се соодветни казнени мерки и санкции.
- Внатрешната ревизија се извршува од страна на внатрешни ревизори од одделението за внатрешна ревизија кое е формирано како посебно одделение со раководител и двајца внатрешни ревизори. Ревизиите во 2013 година се спроведени од раководител на одделението и еден внатрешен ревизор, а согласно одредбите од ЗЈВФК и Процедура за внатрешна ревизија.

РЕВИЗОРСКИ НАОДИ

- Донесена е Годишна програма за обука на вработените во ЦРРМ за период од ноември 2012 - ноември 2013 година. По завршувањето на обуките изготвен е Извештај за реализирани конференции, обуки и семинари. ЦРРМ нема обврска за доставување годишна програма за обука на вработените до Министерство за информатичко општество и администрација.
- Согласно стандардот 4 – Чувствителни позиции од Стандардите за внатрешна контрола во јавниот сектор, секој субјект од јавниот сектор треба да утврди: листа на чувствителни работни места; листа на вработени со кои се пополнети овие работни места; време за кое вработениот е распореден на вакво работно место и план со кој се обезбедува ротација на вработените на чувствителните работни места, така што еден вработен не може да биде на тоа работно место повеќе од 5 години. По укажување на ревизијата, од страна на в.д. директорот на ЦРРМ донесено е решение број 03-3331/1 од 01.12.2014 година за формирање работна група за утврдување и одржување на чувствителни работни места и воспоставување на соодветна политика на ротација на вработените на тие работни места.

Донесените интерни акти на ЦРРМ како и процедурите во процесите на работењето во рамки на ИСО стандардите обезбедуваат сразмерна поделба на должностите, обврските и одговорностите на вработените со што е овозможено функционирање на системот на финансиско управување и контрола и остварување на посебните и општите цели на ЦРРМ.

Имајќи во предвид дека воспоставеното контролно опкружување претставува основа за сите останати компоненти на внатрешната контрола, потребно е да се преземат мерки во делот на утврдените состојби на вработувањата и утврдувањето на платите на вработените, со што ќе се обезбеди намалување на ризиците во однос на користењето на средствата и остварувањето на целите на субјектот.

2.1.2. Управување со ризиците

Согласно на стандардот 11 – Управување со ризик од Стандардите за внатрешна контрола во јавниот сектор, субјектот од јавниот сектор треба систематски, најмалку еднаш годишно, да ги анализира ризиците кои се поврзани со активностите, да развие соодветни планови за ограничување на можните негативни последици од овие ризици и да определи вработени кои ќе бидат одговорни за имплементација на донесените планови. Управувањето на ризиците е активност која бара, раководителот на субјектот да преземе активности за утврдување, проценка и контрола на настани и состојби кои

Ревизорски тим:

1. _____
2. _____

Овластен државен ревизор 17

РЕВИЗОРСКИ НАОДИ

може да имаат влијание врз остварување на целите на институцијата како и оценка на изложеноста на активностите на ризик.

- Со цел обезбедување ефективност и ефикасност на активностите во ЦРРМ, примена на правната регулатива, заштита на средствата и спречување и откривање на измами, во Развојната програма за период 2010-2012 година, утврдени се можните ризици кои би имале влијание врз остварувањето на целите на ЦРРМ.
- Согласно стандардот 11 – Управување со ризик, Стандарди за внатрешна контрола во јавниот сектор, ЦРРМ потребно е да изготви Стратегија за управување со ризици, со која ќе се утврди прифатливо ниво на изложеност на ризици, проценка на веројатноста за настанување на ризикот и неговото влијание, следење и оценка на ризиците. Со активностите за имплементација на стандардите ISO 27001:2005, во текот на 2013 година донесена е Директива - **Методологија за управување со ризици во ЦРРМ** со која раководството го поддржува процесот за управување со ризиците, определена е улогата и одговорноста на сите вработени во утврдувањето и управување со ризиците во работењето. Наведениот акт содржи:
 - поставени критериуми за евалуација на ризик;
 - извршена е идентификација на средствата кои што имаат вредност за ЦРРМ;
 - идентификувани се ризични сценарија, слабости и закани по средствата;
 - определени се и евалуирани се можните последици по ЦРРМ во случај на остварување на закани;
 - анализирани се резултатите од евалуацијата на ризикот;
 - дефинирани се опции за третирање на ризик;
 - избрани се соодветни безбедносни контроли и
 - проценет е преостанатиот/резидуалниот ризик.
- Врз основа на наведената Методологија, во ЦРРМ направена е: оценка на можните ризици, извештај од оценка на ризици, опции за справување со ризици и план за третман на ризици.
- Имплементацијата на ИСО стандардите сами по себе подразбираат континуирана анализа на ризиците и воспоставување прифатливо ниво на ризик преку процесот на снимање на функционирање на контролниот систем од страна на куќа овластена за сертифицирање.

Ревизорски тим:

1. _____
2. _____

Овластен државен ревизор 18

РЕВИЗОРСКИ НАОДИ

- По укажување од ревизијата за законската обврска од назначување лице кое ќе известува за неправилности и сомнежи за измами или корупција согласно член 50 од ЗЈВФК, од страна на в.д. директорот на ЦРРМ донесено е решение број 03-3310/1 од 28.11.2014 година со што е назначено лице за известување на неправилности и сомнежи за измами или корупција.

Наведените состојби упатуваат дека управувањето со ризик во ЦРРМ е на задоволително ниво кое овозможува воспоставување на соодветни контролни активности и создава услови ризикот од појава на отстапувања во спроведувањето на целокупните активности и планираните цели на ЦРРМ да се сведе на минимално ниво.

2.1.3. Контроли

Соодветното справување со ризиците, бара од раководителот на субјектот да утврди контролни активности базирани на политики и процедури кои се воведуваат и спроведуваат со цел сигурност во остварување на целите, односно управување со ризиците. Ваквата обврска за ЦРРМ е утврдена согласно Стандардите 12, 13, 14 и 17 од објавените Стандарди за внатрешна контрола во јавниот сектор, во кои се опфатени постапки за одобрување, пренесување на овластувања и одговорности, разграничување на должности, систем на двоен потпис, постапки за точно, правилно и ажурно евидентирање на сите трансакции, како и воспоставување на Ex-ante и Ex-post финансиска контрола, усогласување на евиденции и контроли во информатичка технологија. Со спроведените интервјуа, снимање на активностите, анализа на подзаконските акти и стратешките документи, утврдени се следниве состојби:

- Воспоставениот систем на управување преку интегриран менаџмент систем – IMS предвидува примена на правилници со јасно утврдени активности за сите процеси на работењето во ЦРРМ и дефинирани надлежности на вработените во процесите во однос на извршување, одобрување и контрола.
- Со Правилникот за организација и работа на ЦРРМ во рамките на секторот за економско правни работи формирано е одделение за внатрешна финансиска контрола со три извршители кои во текот на 2013 година се пополнети. Начинот на проверка на точноста и усогласеноста на сите документи кои се однесуваат на финансиските активности и создавање обврски и расходи пред нивното извршување е уредено со **Процедура за внатрешна финансиска контрола Ex-ante контрола**. Начинот на проверка на точноста на извршените плаќања на расходите е уредено со **Процедура за внатрешна финансиска**

Ревизорски тим:

1. _____

2. _____

Овластен државен ревизор 19

РЕВИЗОРСКИ НАОДИ

контрола Ex-post контрола. Имплементацијата на наведените процедурите е образложена во точка 2.2.1.2.

- Согласно прегледот на пополнети места во ЦРРМ со состојба октомври 2014 година, во одделението за финансиско сметководствени работи ангажирани се 6 лица додека со систематизацијата се предвидени 11.
- Преземени се мерки во насока на ограничен пристап, заштита и правилна употреба на материјалните, финансиските и ИТ ресурсите, за контрола на пристап преку картици за идентификација, лозинки за пристап кон системите и физичка заштита при влез.
- Не се преземени мерки за осигурување на средствата кај овластени субјекти од областа на осигурувањето заради намалување на ризикот од загуба на материјалните средства од пожар, кражби, поплави, незгоди и слично.

Во делот на водењето на деловните книги, обработката на податоците и контролата на внесените податоци во информациските системи, ревизијата ги утврди следните состојби:

- донесен е годишен акционен план за развој на ИТ системот;
- пропишани се ИТ политики и процедури;
- при користењето на апликацијата за финансиско сметководство се вградени соодветни контроли за пристап до апликацијата и податоците;
- обезбедена е копија на податоци (backup) на посебен медиум, и копија на надворешна локација;
- податоците од финансиското работење од минати години се недостапни во системот и не постои можност за нивна промена.

Наведените состојби упатуваат дека во ЦРРМ со донесените процедури е воспоставен систем на контроли кои можат да обезбедат точно, правилно и ажурно евидентирање на сите трансакции, нивно проверување и потврдување преку Ex-ante и Ex-post финансиска контрола, исто како што и управувањето со ИТ ресурсите овозможува развој на субјектот, идентификување на ИТ можностите, капацитетите и човечките ресурси.

2.1.4. Информации и комуникации

Согласно Стандардите за внатрешна контрола во јавниот сектор (Стандард 19 – Информирање и Стандард 20 – Комуникација), раководителот на субјектот треба да обезбеди ефективен систем на информации и комуникации, со цел да развие ефикасен систем на внатрешна и надворешна комуникација заради

Ревизорски тим:

1. _____

2. _____

Овластен државен ревизор 20

РЕВИЗОРСКИ НАОДИ

прецизно, непречено и брзо дистрибуирање на информациите, како и нивно комплетно и навремено доставување до крајните корисници.

Со имплементација на Интегрираниот менаџмент систем и воведување на ISO9001:2008, ISO14001:2004 & OHSAS18001:2007 во ЦРРМ донесени се голем број директиви, правилници и упатства кои го регулираат начинот на подготовка, донесување, реализација, известување и архивирање на документација за сите оперативни процеси и трансакции, така што:

- Со директивата Класификација и управување со деловни информации обезбедено е едноставно управување со деловните информации кои имаат вредност за ЦРРМ заради обезбедување доверливост, достапност и интегритет на информацијата во текот на сите фази и форми на нивната обработка (хартија, компјутер, мобилни медиуми за пренос и чување на податоци, интернет, електронска пошта, итн.) без последици од уништување или неовластено користење на информацијата на кој било начин од страна на трети лица.
- Во насока на обезбедување на ефикасен комуникациски систем во ЦРРМ донесени се директиви:
 - **систем за интерна комуникација** со цел преку проактивна и интерактивна комуникација да се обезбеди размена на информации како меѓу раководството и вработените така и помеѓу вработените во исти или различни сектори и одделенија во ЦРРМ, а со цел стекнување навремени и точни информации, знаења и искуства во насока на подобрување на резултатите од работењето;
 - **систем за надворешна комуникација** за воспоставување успешна и интерактивна комуникација со јавноста, со цел воспоставување успешен однос и соработка меѓу ЦРРМ и целните групи преку афирмација на услугите на ЦРРМ на брз, професионален, доверлив и ажурен начин; проширување на услугите; подобрување на грижата за клиентите; обезбедување на медиумска покриеност; привлекување на интересот на оние кои донесуваат деловни одлуки; зголемување на довербата меѓу институциите; задоволување на барањата на корисниците на услуги; подобрување на односите со клиентите; зголемување на видливоста и пристапноста на ЦРРМ преку проактивни односи со јавноста.
- Стандардот 23 - Известување за неправилности, укажува на потребата вработените во јавниот сектор, покрај комуникацијата

Ревизорски тим:

1. _____
2. _____

Овластен државен ревизор 21

РЕВИЗОРСКИ НАОДИ

која ја остваруваат во однос на постигнувањето на целите за кои се одговорни, да известуваат и за сомнежите за неправилности, согласно определена процедура, без притоа да бидат изложени на неправеден или дискриминирачки третман поради почитувањето на таквата процедура. За таа цел во ЦРРМ донесени се: Директива за квалитет, Директива за интерна проверка, Директива за корективни мерки, Директива за превентивни мерки и Директива за управување со несоодветна услуга во кои е регулиран начинот на известување и постапување во случај на сомнеж за неправилности и истите се достапни на вработените.

Наведените состојби упатуваат на тоа дека во ЦРРМ е воспоставен ефикасен систем на информирање и комуникација, кој овозможува комплетно и навремено прибирање, анализа, обработка и доставување на информации до крајните корисници, како и соодветна размена на информации на сите нивоа што му овозможува на раководството да донесува навремени одлуки и го поддржува системот на финансиското управување и контрола.

2.1.5. Мониторинг

Стандардите за внатрешна контрола во јавниот сектор упатуваат на тоа раководителот на субјектот треба да обезбеди мониторинг на функционирањето на внатрешната контрола и нејзините елементи преку нивна континуирана проверка и оценување, со што би се овозможило преземање на корективни мерки во случај на утврдени отстапувања во реализацијата на дефинираните цели и задачи.

Од страна на раководство на ЦРРМ се превземаат активности за поддржување и континуирано подобрување на ефикасноста на воведениот Интегриран менаџмент систем- ИМС. Согласно барањата на воведените ИСО стандарди (ISO 9001:2008, ISO 14001:2004, OHSAS 18001:2007: и процедурите од ISO 27001:2005), Централниот регистар континуирано се стреми кон :

- одредување на процесите неопходни за ИМС и следење на нивната примена;
- определување на последователност и меѓусебно влијание на тие процеси;
- утврдување на критериуми и методи кои ќе обезбедат ефективно функционирање и контрола на процесите;
- обезбедување ресурси и информации за квалитетно функционирање и набљудување на процесите;
- постојана контрола и мерење на процесите и карактеристиките на услугите;
- преземање дејствија за постигнување на планираните резултати .

Ревизорски тим:

1. _____
2. _____

Овластен државен ревизор 22

РЕВИЗОРСКИ НАОДИ

Во таа насока во ЦРРМ донесена е Директива за интерна проверка како составен дел од ИМС, со која на јасен и конкретен начин е утврдена постапката на интерни проверки а се однесува на: годишно планирање на проверки, утврдување на лица одговорни за спроведување на проверката, изготвување на план/програма и прашалник за интерна проверка, известување за извршена проверка и доколку е потребано изготвување на барање за преземање на корективни дејства. Примената на оваа директива треба да покаже дали целите на контролите, контролите, процесите и процедурите на ИМС покрај другото се ефективно имплементирани и одржувани и дали ги даваат соодветните резултати.

Ревизијата утврди дека во периодот предмет на ревизија, во ЦРРМ во целост е постапувано по оваа директива.

Наведените состојби упатуваат на тоа дека во ЦРРМ е обезбеден мониторинг на функционирањето на процесите преку нивна континуирана проверка, оценување и преземање на корективни мерки во случај на утврдени отстапувања во реализацијата на дефинираните цели и задачи. Во насока на ова е и фактот што како тековна активност на ЦРРМ во ноември 2014 година се подготовките за снимање на процесите на ИМС со цел стекнување со сертификат ISO 27001:2005 - политики за управување со систем за безбедност на информации.

2.2. Со ревизијата на процесите за управување и контрола при утврдување на ефективноста на системот на интерни контроли при спроведувањето доделување на договорите за јавни набавки и плаќање на набавките и инвентарисување на средствата и обврските констатирана е следната состојба:

2.2.1. Системот на интерни контроли во процесот на доделување на договорите за јавни набавки и плаќање на набавките

2.2.1.1. Со увид во доставената документација, извршените тестови на усогласеност, анализи и интервјуа со одговорните лица, со цел утврдување на ефективноста на системот за планирање и спроведување на постапките за јавни набавки, како и следење на реализацијата на договорите за јавна набавка, ревизијата ги утврди следните состојби:

- Јавните набавки во ЦРРМ се спроведуваат по постапки и на начин утврдени со Законот за јавните набавки, подзаконските акти и Процедурата за јавни набавки;
- Планот за јавни набавки е изготвен врз основа на реалните потреби по претходно извршени анализи на истите, трошоци од претходни периоди како и од утврдените цели согласно Развојната програма на ЦРРМ. Истиот е во рамки на средствата обезбедени со

Ревизорски тим:

1. _____

2. _____

Овластен државен ревизор 23

РЕВИЗОРСКИ НАОДИ

финансискиот годишен план на ЦРРМ за кој согласност има дадено Владата на Република Македонија донесен и усвоен во рокови предвидени со закон;

- Постапките за јавни набавки ги спроведуваат комисии за јавни набавки формирани од раководното лице на ЦРРМ со поддршка од Одделението за јавни набавки. Од систематизираните 3 работни места, пополнети се две, а вработените се лица со положен испит за јавни набавки;
- Во ЦРМ не е воспоставена пракса директорот писмено да назначува лице кое ќе биде одговорно за целосно и навремено исполнување на договорите. Единствено реализацијата на договорите за набавки на ИТ опрема, софтвери и лиценци ја следат лица од ИТ секторот, а одобрува одговорното лице на секторот;
- Во периодот предмет на ревизија, во ЦРРМ се спроведени 30 постапки за јавни набавки од кои: 9 постапки со отворен повик, 14 постапки со барање со прибирање понуди со објава на оглас, 6 постапки со преговарање без објава на оглас и 1 постапка согласно член 17 од ЗЈН. Со извршената ревизија на процесот на доделување на договорите за јавни набавки, опфативме 10 постапки, односно 66% од вкупната вредноста на склучените договори. Со извршените тестови на усогласеност утврдивме дека воспоставените контроли во процесот на спроведување на набавките се на задоволително ниво односно преземени се потребните активности за воспоставување и функционирање на системот на интерни контроли во процесот на јавни набавки.

2.2.1.2. Ревизијата имаше за цел да ја оцени ефикасноста и ефективноста на системот на интерни контроли во **процесот на плаќање** преку утврдување на клучните ризици, клучните контроли и тестовите на усогласеност при што се констатирани следните состојби:

- со актот за организација и систематизација на работните места во ЦРРМ во рамки на секторот за економско правни работи, формирано е одделение за внатрешна финансиска контрола со три систематизирани места и сите пополнети и одделение за финансиско-сметководствени работи;
- обврските и одговорностите на вработените во однос на исполнување на своите работни задачи јасно се утврдени со описот и пописот за секое работно место и разграничени контролни активности од активностите кои се однесуваат на комплетирање, потврдување, евидентирање документацијата и усогласување на трансакциите и состојбите;

Ревизорски тим:

1. _____
2. _____

Овластен државен ревизор 24

РЕВИЗОРСКИ НАОДИ

- Заради навремено постапување со документацијата, проверки и потврдувања кои имаат влијание врз финансиското работење на ЦРРМ, од страна на раководното лице на ЦРРМ донесени се неколку процедури и тоа:
 - Процедура за управување со фактури;
 - Процедура за внатрешна финансиска Ex-ante контрола со цел проверка на точноста и усогласеноста на сите документи кои се однесуваат на преземање обврски и создавање расходи и
 - Процедура за внатрешна финансиска Ex-post контрола со цел проверка на точноста по извршените плаќања на расходите.
- Донесените процедури обезбедуваат дополнително разграничување на обврските и одговорностите на вработените во одделението за сметководствени работи во однос на прием, заведување, потврдување на настани со печати и потписи, одобрување, плаќање и евиденција на документацијата, како и на лицата во одделението за внатрешна контрола во однос на проверки и потврдувања на сите видови документи кои имаат за ефект трошење на средствата со кои располага ЦРРМ;
- Директорот на ЦРРМ нема доделено овластувања на други вработени во однос на преземање на обврски;
- Со цел да потврдиме дека воспоставените контроли функционираат, извршивме тестови на усогласеност при што ги утврдивме следниве состојби:
 - во одделението за финансиско-сметководствени работи систематизирани се 11 работни места од кои со состојба октомври 2014 година пополнети се шест (6) така што лицата задолжени за контрола на документите и состојбите (раководител на сектор и раководител на одделение) вршат нивно евидентирање и усогласување.
 - ликвидаторот на документацијата е лице кое покрај формално – материјална контрола на фактурата потврдува дека набавките (за дел од нив) се во количини и цени согласно склучените договори. Утврдивме дека дел од фактурите немаат штембил ликвидирал и нема потпис од ликвидаторот;
 - за фактурите кои немаат штембил и потпис од ликвидаторот, во прилог листите од извршените Ex-ante контроли, нема забелешка дека не постои печат и потпис од ликвидатор;
 - мал дел од фактурите се предмет на Ex-post контрола. При тоа во прилог листата не е наведена забелешка дека не постои печат и потпис од ликвидатор. Во прилог листата на Ex-post контрола за набавка на информатичка опрема, не е констатирано несоодветно евидентирање на трансакцијата во главната книга на ЦРРМ.

Ревизорски тим:

1. _____
2. _____

Овластен државен ревизор 25

РЕВИЗОРСКИ НАОДИ

Со увид во извршените трансакции по основ на плаќање на обврските, ревизијата констатира отстапувања во однос на утврдените контролни механизми, уредени со процедурите за Ex-ante и Ex-post контролите.

Наведените состојби упатуваат на присуство на ризици плаќањата да се вршат врз основа на документација која не е уредно ликвидирани и потврдена од одговорни лица за контрола, како и ризик од неоткривање на грешки и неправилности во процесот на плаќања.

2.2.2. Инвентарисување на средствата и обврски

Согласно одредбите на член 473 од Законот за трговски друштва и Правилникот за начинот и роковите на вршење на попис и усогласување на сметководствената со фактичката состојба пописот е процес на усогласување на состојбата на средствата и нивните извори искажани во сметководствената евиденција со фактичката состојба. Согласно овие акти како и Упатството за начинот и роковите за вршење на попис на средствата и обврските и усогласување на сметководствената со фактичката состојба на ЦР на РМ број 03-1840/1 од 13.12.2012 година, активностите околу реализацијата на процесот на попис ги извршува Централна комисија за попис како и поголем број на пописни комисии со специфични задолженија.

Ревизијата имаше за цел да ја оцени ефикасноста на системот на интерни контроли во процесот на инвентарисување, односно во спроведување на пописот при што ги утврдивме следниве состојби:

- Со пописот не се опфатени нематеријалните средства - лиценци и софтверските апликации кои ЦРРМ ги има во својата евиденција поради што не е потврдено дали сите апликации активно се користат и дали стекнатите лиценци сеуште се валидни. Во прилог на ова се информациите добиени од одговорните лица во ИТ секторот според кои 57% од евидентираната набавна вредност на лиценци и софтвери е вредност на средства кои не се користат;
- За градежните објекти не се изготвени пописни листи. Согласно делбениот биланс на Заводот за платен промет од 2004 година, на ЦРРМ како еден од правните наследници, доделени му се на користење деловни простории во 29 градови, за кои ЦРРМ има обезбедено имотни листи само за просториите во 14 градови. Неможноста да се обезбедат преостанатите имотни листи произлегува од нерешениот сопственички статус на објектите од кои дел сеуште се запишани како сопственост на СОК (Служба за општествено книговодство) или ЗПП (Завод за платен промет на РМ). Поради трансформацијата на ЗПП во повеќе правни наследници и поделбата на имотот меѓу нив, продажба на други субјекти, Владата на РМ во име на РМ како сопственик на целокупниот имот, има формирано меѓуресорска комисија со цел утврдување на

Ревизорски тим:

1. _____

2. _____

Овластен државен ревизор 26

РЕВИЗОРСКИ НАОДИ

релевантни податоци за големината на просторот и корисниците со што би се надминале сегашните состојби;

- Потврдувањето на основните средства се врши со баркод читач. Информациите од баркод читачот автоматски се пренесуваат во апликацијата за материјална евиденција на основните средства. Автоматскиот начин на запишување на основните средства го поедноставува процесот на усогласување на фактичката со сметководствената состојба на основните средства. Од увидот во издадените спецификации за пописот на ситниот инвентар, утврдивме дека ист вид на средства се водат како ситен инвентар и како основни средства во зависност од вредноста при набавката, иако ЦРРМ има усвоено сметководствени политики како специфични принципи, правила или практики кои ќе се применуваат при проценувањето и евиденцијата на средствата и ситниот инвентар.

Погоре наведените состојби упатуваат на заклучок дека контролните механизми воспоставени со интерните акти на ЦРРМ не го намалуваат ризикот од нецелосно извршување на пописот на средствата и ненавремено спроведување на сите активности во периодот за кој се врши истиот.

3. Внатрешна ревизија

Во рамките на ризичната област која третира прашања од **Внатрешната ревизија** извршени се истражувања со цел да се даде одговор на повеќе ревизорски прашања поврзани со слабости и потенцијални ризици во оваа област.

Внатрешната ревизија треба да се извршува во согласност со Стандардите за професионално извршување на внатрешната ревизија, ЗЈВФК, Повелбата за внатрешна ревизија и интерните акти на субјектот.

Воспоставување на внатрешна ревизија е важен инструмент кој му овозможува на раководителот на субјектот објективно стручно мислење за адекватноста на системот на финансиско управување и контрола. Таа укажува на слабостите и неправилностите и дава препораки за преземање на неопходни мерки за подобрување на системот на управување со ризик, интерни контроли и процеси на одлучување за остварување на целите на субјектот.

Со Правилниците за организација и работа на ЦРРМ и систематизација на работни места, одделението за внатрешна ревизија е основано како посебна организациона единица со систематизирани три работни места од кои во известувачкиот период пополнети се две работни места - раководител на одделение и советник. Вработените во одделението за внатрешна ревизија

Ревизорски тим:

1. _____

2. _____

Овластен државен ревизор 27

РЕВИЗОРСКИ НАОДИ

имаат добиено Сертификат за овластени внатрешни ревизори во јавниот сектор.

Работењето на одделението за внатрешна ревизија како независна активност за обезбедување независно разумно и објективно уверување и давање на совет се врши согласно Повелбата за внатрешна ревизија, доставена до Министерство за финансии во 2010 година, ЗЈВФК и Процедура за Внатрешна ревизија донесена од директорот на ЦРРМ.

Согласно законската регулатива, раководителот на одделението за внатрешна ревизија има изготвено **стратешки планови** за ревизија за период од три години, врз основа на сопствена проценка на ризици, а во согласност со утврдените цели на поодделните системи и процеси во работењето на субјектот и годишни планови за извршување на внатрешна ревизија одобрени од раководителот на субјектот и доставени до Централната единица за хармонизација.

Во ЦРРМ нема воспоставено пракса **годишните планови** да се доставуваат и до раководителите во организационите единици во ЦРРМ кои се опфатени со годишниот план. До директорот на ЦРРМ неделно се доставуваат извештаи за реализацијата на планот за внатрешна ревизија, а секои шест месеци се доставува Извештај за работењето на внатрешната ревизија и до Управниот одбор на ЦРРМ во кој се дава преглед на извршените ревизии и утврдените слабости.

Од раководителот на одделението за внатрешна ревизија побарани се мислења за внатрешните правила и акти на субјектот за прашања поврзани со внатрешната финансиска контрола и внатрешната ревизија пред овие правила и акти да влезат во сила согласно член 34 став 2 од ЗЈВФК.

Од увидот во досиејата од **извршените ревизии во 2013 година** (шест ревизии), утврдивме дека секоја ревизија е извршена согласно Правилникот за извршување на внатрешната ревизија и начинот на известување за ревизијата, така што:

- добиено е писмено овластување од директорот на ЦРРМ;
- одржан е првичен состанок со лицата одговорни за темата за ревизија;
- изготвени се план и програма за ревизијата;
- претходен извештај со утврдени нерегуларности, неусогласености и недостатоци во ревидираниот систем или процес заедно со акциски план за спроведување на препораките се доставени до одговорните лица за предметот на ревизија, до раководителот на субјектот и до раководителот на ревидираната организациона единица. Истите содржат препораки со цел подобрување на утврдената состојба, минимизирање на слабостите и подобрување на ефикасноста во работењето;
- по истекот на законскиот рок од доставување на претходниот извештај, се изготвува и доставува конечен ревизорски извештај и

Ревизорски тим:

1. _____
2. _____

Овластен државен ревизор 28

РЕВИЗОРСКИ НАОДИ

- се изготвува тековно и трајно ревизорско досие.

Во ЦРРМ не е воспоставена пракса за одржување на завршен состанок, со цел презентирање на наодите како би се постигнала согласност за истите и прифаќање на препораките од раководството на ревидираната организациона единица или од лицата одговорни за одредени активности.

Исто така одговорните лица (раководителот на ревидираната организациона единица), повратно не доставуваат пополнет **акциски план** за спроведување на препораките до раководителот на одделението за внатрешна ревизија.

Одделението за внатрешна ревизија има обврска да води евиденција на дадените **препораки**, со цел да има целосни и актуелни информации за нивното спроведување. Во однос на мониторинг и имплементација на препораките, утврдивме дека и покрај тоа што раководителот на ревидираната организациона единица не поднесува квартални извештаи за постигнатиот напредок во спроведувањето на препораките во временската рамка утврдена со акцискиот план, сепак **обезбедено е следење во реализација на истиот**. Раководителот на одделението за внатрешна ревизија води електронска евиденција за статусот на имплементација на препораките и изготвува матрица на дадени препораки по извршени ревизии. Преку редовните состаноци/колегиуми, внатрешните ревизори добиваат информации за статусот на препораките. Следењето на препораките е дел од активностите кои ги врши внатрешниот ревизор во секоја наредна ревизија на иста организациона единица или активност.

Утврдените состојби упатуваат на тоа дека работењето на одделението за внатрешната ревизија е независно во извршувањето на работните задачи и има поддршка од раководството на ЦРРМ преку обезбедување обуки за континуирано стручно усовршување. Планирањето на работењето на внатрешната ревизија овозможува непречено функционирање и развој на истата и висок степен на реализација на годишните планови за работа и нивно следење. Во делот на извршувањето на ревизиите и известувањето за истите, утврдивме дека воспоставениот систем овозможува непречено функционирање на внатрешната ревизија со што се минимизираат ризиците и слабостите во субјектот и се зголемува неговата ефикасност во работењето. Во делот на Мониторинг и имплементација на препораките постои можност од подобрување на воспоставениот систем, како би се обезбедило поефикасно работење на субјектот.

Ревизорски тим:

1. _____

2. _____

Овластен државен ревизор 29

РЕВИЗОРСКИ НАОДИ

ЗАКЛУЧОК

Надлежните органи за управување и раководење со субјектот имаат обврска за преземање мерки, политики и конкретни активности за пропишување на подзаконските и интерните акти, донесување и имплементација на процедурите за финансиско управување и контрола (планирање, извршување, мониторинг и известување) и внатрешната ревизија кои претставуваат предуслов за воспоставување на финансиско управување и контрола и внатрешна ревизија.

Раководството на ЦРРМ има преземено соодветни политики и конкретни активности за донесување и имплементирање на: подзаконски и интерни акти за реализација на тековни работни активности, распределба на должностите и одговорностите, финансиски контроли, контроли во пристапот до ресурсите и нивна физичка заштита, извршени се сертификации на процесите од надлежност на ЦРРМ, а во фаза на реализација е стекнување со сертификат ISO 27001:2005 - политика за управување со систем за безбедност на информации, воспоставени се општи и апликативни контроли во ИТ системот, воспоставен е систем на комуникација и размена на информации, воспоставена е внатрешна ревизија, што упатува дека делумно се преземени потребните активности за воспоставување и обезбедување на ефикасност и ефективност на системот на финансиското управување и контрола и внатрешната ревизија за непречено остварување на целите на субјектот.

Постојат можности за подобрување на функционирањето и развојот на системот на финансиско управување и контрола во делот на усогласување на статутот со правилниците за систематизација и организација, доследна примена на донесените процедури за ex-ante и ex-post контроли, осигурување на средствата, подобрување на процесот на инвентарисување на средствата и нивните извори согласно законската регулатива.

ПРЕПОРАКИ

Како резултат на спроведената ревизија, а со цел да дадеме придонес во функција на отстранување на констатираните состојби како и подобрување и унапредување на системот за финансиско управување и контрола и внатрешна ревизија, ги предвидовме следните препораки:

1. Надлежните органи за управување и раководење на ЦРРМ по измените во Законот за централен регистар да пристапат кон усогласување на Статутот со актите за организација и систематизација во делот на организационите единци и Колективниот договор;

Ревизорски тим:

1. _____

2. _____

Овластен државен ревизор 30

РЕВИЗОРСКИ НАОДИ

2. Со стапување во сила на Законот за административни службеници од 2015 година, надлежните органи за управување и раководење да преземат активности пресметката на платите на вработените да се врши согласно законската регулатива.
3. Да се преземат мерки и активности за осигурување на средствата кај властени субјекти од областа на осигурувањето.
4. Во делот на пописот на основните средства, потребно е да се преземат следните активности:
 - ✓ Пописот на основните средства и извори во ЦРРМ да биде сеопфатен и ги вклучи сите материјални и нематеријални средства;
 - ✓ Промените по основ на утврдени разлики да се евидентираат во сметководствената евиденција во периодот за кој се врши усогласувањето на состојбите;
5. Одговорното лице на ЦРРМ да преземе мерки за надминување на состојбата во одделението за финансиско - сметководствени работи во однос на зголемување на бројот на вработените и подобрување на контролите во процесот на плаќање.

Ревизорски тим:

1. _____
2. _____

Овластен државен ревизор 31
